

ПОЛІТИЧНА ТЕОРІЯ І МЕТОДОЛОГІЯ ПОЛІТИКИ

УДК 32:001:17.022.1

Г. Б. Вонсович

ТЕОРЕТИКО-МЕТОДОЛОГІЧНІ ДЕТЕРМІНАНТИ АКСІОЛОГІЧНИХ ЗАСАД ПОЛІТИКИ

У статті розглянуто теоретичні та методологічні підходи й напрями ціннісних основ політики.

Ключові слова: політична діяльність, політична теорія, політичні цінності, політична аксіологія.

Акторами політичної діяльності є конкретні особистості, індивіди, що формуються у відповідному соціально-політичному, історико-духово-духовному просторах. Для активної політичної участі, перетворення членів суспільства на свідомих громадян індивіду в процесі політичної соціалізації необхідно засвоїти основні норми та принципи політичної культури й свідомості, враховуючи повні, чесні, об'єктивні уявлення про минуле. Людина мислить та діє в контексті свого соціокультурного досвіду, в певному ціннісно-змістовому Універсумі, її світом є культура, що «репрезентує сферу опредмечування людських сутнісних сил» [1, с. 37].

Розуміння та інтерпретація сучасних політичних цінностей залежить від багатьох чинників, зокрема:

- особливостей ідеологічної системи (теоретично оформлених поглядів та цінностей: консервативних, ліберальних, комуністичних, соціалістичних, демократичних тощо) яка є матричною для суспільства або інкорпорована;
- стану трансформації політичної системи та суспільства загалом;
- національних та цивілізаційних ознак суспільства, пов'язаних із його національною культурою;
- моделей та особливостей економічного розвитку суспільства;
- характеру історичної епохи та масштабів визначеного нею впливу на розвиток конкретно взятої країни.

До базових політичних цінностей відносять справедливість, суверенітет, свободу, демократію, рівність, гуманізм, безпеку тощо, які можуть відігравати різні ролі (провідні та другорядні), і тому трактуватися неоднозначно. У окремого політичного суб'єкта стає провідною одна з ціннісних орієнтацій, що пов'язана з ціннісними установками (індивідуалістською чи конформістською). Зокрема індивідуалістську традицію можна виокремити як таку, що визнає найвищою цінністю унікальність людського життя, його самоцінність, свободу, автономію особистості, право й реальну можливість визначати свої інтереси, нести відповідальність за власну долю; конформістська ціннісна установка пов'язує людське життя із середовищем, у якому перебуває людина та підпорядковує йому свої бажання, переконання і емоції.

Зміни якості життя сучасного суспільства вимагають змін та переоцінки пріоритетів, ціннісних орієнтацій, що безпосередньо пов'язані з процесом розвитку особистості. Людство в сучасних умовах глобальних загроз та проблем екологічного, природоохоронного характеру сформулювало систему загальнолюдських цінностей — цінностей сучасного модернізованого суспільства, що визначило пріоритетними інформаційні, гуманістичні цінності, цінності свободи, безпеки людства в цілому та окремої особистості, права людини. Національні цінності формуються з урахуванням ментальності, традиції, багатовікового досвіду народу, як невід'ємних складових національної культури, що визначає їх особливості та механізми реалізації на практиці.

Суб'єкти політичної діяльності формують свою систему цінностей за допомогою ідеології, визначаючи пріоритетні цінності та плануючи свою політичну діяльність. Сучасні дослідження виявили, що посттоталітарні суспільства надають перевагу цінностям розвитку (змін) і рівності, недооцінюючи важливість свободи та порядку. В промислово розвинених суспільствах західної демократії дослідники виділяють такі цінності, як свобода (сукупність індивідуальних прав) і рівність (рівність можливостей). З цими цінностями безпосередньо пов'язані й інші ціннісні орієнтації, а саме: індивідуалізм, особистий розвиток, дозволя, незалежність, громадська ангажованість, співучасть, ефективність, раціональність, матеріальний достаток, праця, сім'я, вільний час та ін.

Розгляду політичних цінностей, не дивлячись на очевидну соціально визначену потребу в їх усвідомленні, приділяється й приділялась занадто незначна увага в науково-дослідницькій діяльності, або ж їх досліджували лише як складову політичної культури. За цього поза увагою залишалися: а) вплив цінніс-

ного компонента на політичну поведінку, діяльність особистості, політичний процес взагалі; б) цілеспрямоване формування та оновлення системи цінностей у сучасному соціумі. В другій половині ХХ століття із запровадженням Г. Алмондом у політологію поняття «політична культура», в підходах західних дослідників соціально-гуманітарного спрямування [2, 3, 4, 5, 6, 7], активізувалося вивчення політичних цінностей, норм, цілей, установок, політичної поведінки, соціальної моралі, свідомості, напрямів соціалізації особистості.

Політична свідомість перебуває у непростих відносинах із соціальним буттям, що дозволяє нам розглянути її взаємозв'язок із різними царинами розвитку суспільства. Складовою частиною будь-якої форми суспільної свідомості є система цінностей. Остання складається з кількох взаємовпливових компонентів: філософського й світоглядного, морального й естетичного, політичного й ідеологічного, раціонального й емоційного, які комплексно формують кістяк сучасної культури. Отже, постає нагальна потреба в розробці міждисциплінарного підходу до вивчення соціальних і політичних цінностей. Свідченням цього є тенденція, що простежується в наукових дослідженнях сучасних дослідників, зокрема І. Лебедева, Н. Розова, Д. Леонтьєва. Варто погодитися із їхнього думкою, що «проблема полягає у виробленні загального, єдиного визначення і контексту застосування поняття «цінності», в якому знайшли б своє місце різноманітні його трактування» [8].

Йдеться, насамперед, про дослідження окресленої нами проблеми в рамках аксіології, соціології, політології, правознавства, психології, історії, філософії. Так, окремі дослідники розглядають цінності в соціально-психологічному, культурологічному, філософському контексті поряд із потребами, цілями, установками особи, як результати духовної діяльності суспільства (В. Ольшанський, А. Здравомислов, Б. Грушин, І. Федякін, Л. Коган та В. Ядов) [9]. Шерез наукових праць присвячено порівнянню традиційних цінностей східного та західного суспільств, а також з'ясуванню їхнього впливу на формування політичної культури [10; 11; 12; 13; 14; 15].

Культурологічний аналіз визначає цінності як узагальнені пріоритетні орієнтації особистості, що складають основу культури. Аксіологія досліджує структуру особистості, її свідомість, процес формування ціннісних орієнтацій, вибору пріоритетів. Первінем системи цінностей у сучасній філософії постає людина як «... абсолютна цінність, за допомогою якої визначаються всі суспільні і природні предмети та явища» [16, с. 187-188].

Вітчизняний політолог В. Корнієнко визначає цінності як потребу людини в ідейній визначеності, чіткій уяві про основні стратегічні цілі розвитку суспільства. Потреба в головних життєвих орієнтирах, які б надали людині відчуття ясності, можливості оцінювати оточуючі явища, відокремлюючи головне від другорядного, дійсно корисне й потрібне для суспільства і людини на певному етапі від шкідливого й небезпечного, спонукає до розгляду цінностей через оптимальне співвідношення соціальних, біологічних, індивідуальних і суспільних чинників, у яких втілений досвід людини [17].

Останнім часом у філософських і політологічних дослідженнях, які охоплюють проблеми політичних цінностей, окреслилася тенденція щодо з'ясування ментально-психологічних основ буття українського суспільства [18; 19; 20].

Дослідниками, зокрема, звертається увага на те, що категорія національного менталітету окреслює спектр етнопсихологічних та етно-ідеологічних, а також національно-світоглядних вимірів історичного буття народу, його етосу, виступаючи за цього синтезуючою ланкою різних проявів етнонаціонального духу. Звідси постає тісний зв'язок між національним і політичним менталітетом, що дозволяє прослідкувати у практично-політичній площині й нормативно змодельовати моральні орієнтації різних верств населення, ставлення до владних структур, утвердження демократичної громадянської позиції. Політична ментальність, на відміну від національної, що існує, радше, як даність, дозволяє конструювати реальність, у тому числі через запозичення соціально-позитивних цінностей [21, с. 63-65].

Методологічний підхід до розробки ієрархії цінностей, заснованих на базових людських потребах, представлений А. Маслоу. Сучасна психологія взагалі доволі широко розробляє питання «цінностей». Доречно згадати відомого психолога В. Франкла, який стверджував, що пошук людиною сенсу життя — це вроджена мотиваційна тенденція. Вона (тенденція — Г.В.) спонукає до пошуку відповідних цінностей. Аналіз системи цінностей, притаманних окремим особам та групам було здійснено американським політичним психологом К. Волтером. Соціальну теорію цінностей у культурологічному контексті досліджували також У. Томас, Ф. Знанецький, К. Клакхон.

Аналізу проблем цінностей суспільства, їхнього впливу на життя і здоров'я людини, присвячена робота українського філософа М. Попова «Аксіологія і медицина» [22], в якій вчений детально розглядає систему цінностей особистості, визначаючи їх як невід'ємний елемент людської культури,

що зумовлює вибір мети людських дій. Серед пріоритетних загальнолюдських цінностей науковець визначає: істину, добро, красу, здоров'я, життя, свободу, працю, творчість, любов, щастя, честь, гідність, обов'язок, віру, справедливість, злагоду, толерантність, державність. Автор зазначеної праці розглядає історичні етапи формування системи цінностей людства, починаючи із здобутків давньогрецьких і римських філософів, мислителів епохи Середньовіччя, Відродження та пропонуючи сучасні погляди на ціннісний компонент людської культури. В цьому контексті він, зокрема, виокремлює позитивні ментальні риси українського народу, до яких відносяться: етнічно-екологічна самодостатність, що обумовлена багатством природних умов; оптимістичність та свободолюбність нації; працелюбність, пошана трударя, любов до землі, худоби; нездоланий потяг до культури, науки, релігії; повага до інших народів, прагнення до співробітництва; шанобливе ставлення до жінки, дитини, простої знедоленої людини. Вищезазначене дозволило автору визначити людяність та гуманізм як традиційні ціннісні засади нашого народу, збереження та культивування яких забезпечить передачу цінностей людській цивілізації, спільності в пошуку розв'язання назрілих проблем соціально-економічного, духовного, культурного розвитку народів.

Розгляд процесу розвитку системи цінностей в історико-соціологічному контексті дає можливість виокремити наявність етапів, що визначили пріоритетність певних цінностей в залежності від соціальної свідомості кожної цивілізації, історичної епохи. Основними життєвими цінностями людства на першому етапі його розвитку є триада універсальних засадових цінностей — Істина — Добро — Краса, — що виконують роль критеріїв оцінки вчинків людини та результатів її діяльності. Відповідно до історико — соціологічного підходу сучасні вітчизняні вчені І. Гавриленко, П. Мельник, М. Недюха пропонують оригінальний погляд на окреслену нами проблему [23, с. 132]. Цінності зазначені авторами визначають як чинники людських дій, що зумовлюють їхній зміст і спрямованість та пропонують розглядати їх у контексті взаємодії людини зі своїм соціальним оточенням. Вчені розглядають сукупність цінностей як певну систему, в якій не виключається існування внутрішніх суперечностей між її окремими елементами. Система цінностей формується навколо основної цінності, виокремивши яку, можна зробити загальну характеристику суспільства: релігійне, демократичне, тоталітарне, егалітарне і т.д. Науковці розкривають також співвідношення цінностей і

норм, визначивши останні як практично діючий, модельний аспект цінності.

Розгляд людини крізь призму релігійних поглядів, окреслений за доби Середньовіччя, спричинив виникнення відповідної системи цінностей, в основу якої покладено ціннісний догматизм, віру та визнання істинності, верховенства Закону Божого над потребами й інтересами окремої особистості. Мислителі, що дотримуються зазначеного підходу, ототожнюють поняття «цінності» з «істиною», «розумом», які не залежать від потреб особистості, що не передбачало детального її визначення (Г. Ріккерт, М. Шелер, Б. Кроче). Такий підхід до визначення цінностей заперечував Т. Парсонс, розглядаючи їх як орієнтири, що визначають суспільно значиму діяльність людини. Він визначав цінності як вищі принципи, що забезпечують злагоду в малих групах та суспільстві загалом. Цілі суспільства формуються на основі цінностей і утворюють моделі свого майбутнього стану. Думку американського соціолога поділяють також і сучасні вітчизняні науковці В. Рогозін і М. Голота.

З настанням епохи Відродження людина, особистість, її внутрішнє багатство та гідність стають в один ряд з істиною, добром та красою. Більше того, вона стає центральним пунктом системи цінностей, її правомірним носієм. Причину такої трансформації варто вбачати у конкретно-історичних умовах життя людей, що призвели до змін стосовно такої цінності, як людське життя. Вільний громадянин, що не залежить від держави, яка повинна захищати його права (на життя, свободу, власність) розглядався мислителями XVIII століття (Т. Гоббс, Дж. Локк, Ш. Монтеск'є, І. Кант, Ж.-Ж. Руссо). І. Кант «убезпечив» громадянина набором таких цінностей, як свобода, рівність, політична незалежність, що гарантовані йому конституцією і вирізняють від раба.

Подальший розвиток духовної культури, виробництва доповнив систему ідеалів суспільства морально-правовими цінностями (свобода, рівність, суверенітет, справедливість, законність, соціальний порядок). З набуттям марксизмом статусу наукового світогляду, ним формується та обґрунтовується ідеологічно детермінована система цінностей. У рамках радянської соціально-гуманітарної науки одним із перших дослідників цінностей був В. Тугарінов, що на початку 60-х років XX ст. обґрунтував необхідність ціннісного підходу в марксистському вченні, визначаючи цінність як позитивне явище, дійсність, мету або ідеал, що необхідні людям, приналежним до певного суспільства, класу.

Значна роль щодо системного розуміння соціально-політичних цінностей у другій половині ХХ століття належить західним вченим, які активно займалися і займаються розробкою питань політичної культури та свідомості, напрямками її формування й віковими особливостями (Ж. Піаже, З. Фройд, К. Доудінг, Ч. Кулі, Д. Істон, Дж. Нейсбіт, Ф. Фукуяма, С. Ліптон, Т. Парсонс, Ю. Габермас, Е. Ціммерман, П. Коен, Е. Еріксон, Й. Гейзінга, Е. Фромм, Г. Алмонд, А. Турен, Ж. Блондель, Дж. К. Голдфарб, Ф. Бейлі, М. Дюверже, Р. Танер, М. Паренті, Дж. Томсон, Г. Йонас, Дж. Германн та інші).

Щодо розгляду політичних цінностей заслуговує на увагу розроблений в рамках структурно-функціональної парадигми підхід до вивчення джерел протестної поведінки суб'єктів політики. За цього особлива увага приділяється поняттю «депривації», обґрунтованому у працях С. Стауфера, Р. Мертона і В. Рунсімана [24]. Автори трактують депривацію як суб'єктивне відчуття невдоволення стосовно свого сьогодення. «Індивіди перебувають у стані відносної депривації по відношенню до певного цінного об'єкта, який розуміється зазвичай як задовільний рівень соціального добробуту, в тому випадку, якщо: 1) індивід не володіє даним об'єктом; 2) індивід прагне до володіння об'єктом; 3) індивід порівнює свій стан зі станом інших індивідів, які володіють даним об'єктом; 4) індивід розглядає можливість володіння об'єктом як дещо цілком реальне і досягнене». Із цього випливає, що має оцінюватися динаміка змін у системі політичних цінностей. Особливої ваги набуває переконання суб'єктів політики в тому, що невдоволеність станом, у якому перебуває той чи інший індивід, може бути усунена за допомогою зміни наявного соціального і політичного порядку. Завдяки засвоєнню певних ідеологічних програм така зміна є ціннісно виправданою і цілком реалістичною.

Процес модернізації викликав до життя ціннісну парадигму постматеріального суспільства, основу якої складають цінності інформаційного суспільства, екологічні, гуманістичні, християнські загальнолюдські цінності. Значний вплив на подальший розвиток традиційної європейської культури справили християнські цінності: рівність людей перед Богом, внутрішня свобода, цінність людського життя. Прикладами таких концепцій є доробок багатьох російських філософів, соціологів, теологів, зокрема — В. Соловйова, М. Бердяєва, С. Булгакова, С. Франка, Є. Трубецького. Релігійне світосприйняття тісно пов'язане з національною культурою, цінності якої завжди присут-

ні в політиці. Проблема прав людини, її гідності становить основу науки про сутність людини. Доречно зазначити, що за цього актуалізація проблеми «як жити?» є такою ж вічною, як і питання «що робити?» та «хто винен?»

Еволюцію методологічного осмислення концепції політичних цінностей — від цінностей соціально-економічного характеру до постмодерністських цінностей — можна простежити в роботах Р. Інглегарта. Відомі західні спеціалісти з теорії постіндустріального суспільства і футурології ХХ століття досліджують цінності постіндустріального суспільства (А. Маквей, А. Турен, М. Кастельс, Р. Райх, С. Гантінгтон, М. Мелоун, О. Тоффлер, А. Етціоні, П. Дракер, Ф. Фукуяма, Л. Туроу, Т. Стюарт, Ч. Хенді, Т. Сакайя). У процесі переходу людства від епохи модерну до постмодерну домінуючою стає світоглядна ціннісна орієнтація, спрямована на якісну зміну ставлення людини до власного життя.

Сучасний російський дослідник постіндустріального суспільства В. Іноземцев [26; 27] вивчає процес трансформації ціннісної парадигми в різних суспільствах наприкінці ХХ — на початку ХХІ століть. За цього він звертає увагу на якісні зміни в системі модернізованих суспільств, вказуючи на пріоритетність таких цінностей модернізованого суспільства, як знання та інформація. Методологічною задачею дослідження політичних цінностей в сучасних умовах слугує теорія постіндустріального суспільства. Унікальність цієї теорії полягає насамперед у тому, що вона надає досліднику інструментарій соціального пошуку без жорстких рамок, властивих попереднім доктринам на кшталт марксистської. Основою ідеї постіндустріального суспільства є оцінка сучасного суспільства як спільноти з принципово відмінним характером людської діяльності, розвитку матеріальних ресурсів і формування духовних підвалин співжиття. Американський соціолог Д. Белл, поряд з іншими характеристиками зміни стилю людського життя і характеру виробництва у останні десятиліття ХХ ст., звертає особливу увагу на вплив культури на зміну ціннісної основи людського буття у якості необхідної прелюдії до змін. Саме зрушення в системі цінностей і в моралі підштовхують людей до змінованості їхніх соціальних відносин та інститутів. Саме в соціально-моральному контексті розвитку культури можливе цілеспрямоване формування політичних цінностей.

Таким чином, дослідження проблеми політичних цінностей стосовно українського суспільства означає її нерозривний зв'язок з проблемою переходу країни від авторитаризму до демократії, розриву з попередніми політичною практи-

кою, методами управління, ідеологією. У свою чергу, модернізація в сучасних умовах розглядається як унікальний процес, який не має однолінійного шляху демократизації. Звідси, з одного боку, слід враховувати спільну рису переходу до демократії, що означає кінець «ідеологічної держави» за Р. Ароном, а з іншого — враховувати самобутній шлях переходу окремо взятих країн до демократії. Нерівномірність врахування зазначених чинників, як правило, зумовлює серйозні проблеми, які, власне, й виникли на пострадянському просторі. Посттоталітарні країни, до яких відноситься й Україна, здійснення масштабних модернізаційних перетворень започаткували на основі цінностей неолібералізму. Доцільність впровадження цінностей, апробованих західною цивілізацією, не викликає сумніву, однак вони впроваджувалися у надзвичайно спотвореному варіанті, що значною мірою нівелювало їхню роль у суспільній свідомості. В цьому контексті зазначимо, що однією з центральних проблем пострадянських суспільств є те, що цінності різних ідеологічних систем за здійсненні реформ протиставляються одна одній при тимчасовій абсолютизації окремої суспільно-політичної та економічної теорії. Спотворене впровадження неоліберальних цінностей тягне за собою небезпеку вестернізації, на що звертають увагу білоруський вчений І. Антонович і український політолог В. Горбатенко.

На думку І. Антоновича «... основне спрямування оксиденталізації світу упродовж всього часу лише прикривалося ідеологічними виправданнями, а насправді було грубим і суто прагматичним». Виходячи з цього, дослідник вважає процес оксиденталізації колонізацією, «... однак вона не тільки набуває характеру вимушеної агресивності західних країн, а й вкладається у певну цивілізаційну традицію, яка всюди демонструвала себе в історії людства» [28, с. 259-260]. Вітчизняний політолог В. Горбатенко, екстраполюючи зазначений процес на аналіз модернізаційного розвитку української дійсності, зауважує наступне: «Достатньо високий освітньо-культурний рівень розвитку українського населення сприяє швидкому усвідомленню необхідності засвоєння стандартів західної політичної культури, таких як приватна власність, правова держава, свобода особистості та ін. Однак у силу того, що названі цінності не були засвоєні українським суспільством у процесі соціалізації, вони не знаходять свого практичного втілення. З відсутністю довготривалого досвіду соціалізації західного зразка пов'язана й відсутність діяльнісно-активної орієнтації особи, її спроможності до відповідальності, підприємницьких навичок, раціонально-оптимістичної орієнтації. Відповідно до цього,

суспільною свідомістю ідентифікується абстракція, а в суспільній практиці знаходить своє виправдання сурогат західних стандартів соціального буття у вигляді вестернізації» [29, с. 120]. Як бачимо, вестернізація реально трансформує цінності українського суспільства, уможливаючи їхнє спотворення. Виходячи з цього, одним з напрямів формування політичних цінностей є соціалізація усіх верств українського суспільства. На думку автора, в процесі соціалізації особистості можливо забезпечити її гармонійне співіснування зі світом, який динамічно змінюється.

Підсумовуючи, зазначимо, що формування системи політичних ціннісних орієнтацій здатне визначально вплинути не лише на якість процесу демократизації і здійснення політичної діяльності, а й на формування політичного ідеалу для подальшого розвитку України. В цьому контексті один з відомих представників напрямку політичної філософії в сучасній українській політології В. Корнієнко зазначає, що ідеали — це цінності, побачені в їхній досконалості, сублімовані в уяві досконалості, до яких можна лише наблизитися; спроба ж буквально втілити їх у земному бутті може призвести тільки до краху цих ідеалів. Ідеалом як цінністю для людини стає те, що вабить, збагачує, спрямовує особистість і створює її буття у всіх його вимірах, проявах і устремліннях. Відштовхуючись від даної позиції, політичні цінності можна розглядати у якості орієнтиру, вмотивованого українською історією, характером сучасного соціально-політичного розвитку України і вихідною траєкторією духовної консолідації, руху до майбутнього, яка формується у процесі демократизації нашої країни і знаходить своє відображення у свідомості основного носія подальших перспектив стабільного, консолідованого розвитку — української молоді.

Список використаних джерел:

1. Цивилизационные модели современности и их исторические корни / Ю.Н. Пахомов, С.Б. Крымский, Ю.В. Павленко и др. ; под ред. Ю.Н. Пахомова. — К. : Наук. думка, 2002. — 632 с.
2. Dowding K. M. The Meaning and Use of «Political Stability» / K. M. Dowding, R. Kimber // European Journal of Political Research. — 1983. — Vol. 11. — № 3. — P. 12-37.
3. Fykyuyama F. The end history and the last man / F. Fykyuyama. — N. Y. : Avon Books, 1992. — 270 p.
4. Hallinan, Manreen T. The Sociological Study of Social Change / Hallinan, Manreen T. // American sociological review. — 1997. — Vol. 62. — P. 2-9.
5. Lodge C. C. The Next American Ideology / C. C. Lodge. — N. Y., 1986. — 240 p.

6. Naisbitt I. Megatrends: Ten new directions transforming our lives / I. Naisbitt. — New York, 1982. — 380 p.
7. Parenti M. Inventing Reality: The Politics of New Media / M. Parenti. — St. Martin's Press, 1993. — 264 p.
8. Курас І. Ф. Етнополітологія. Перші кроки становлення / І. Ф. Курас. — К. : Генеза, 2004. — 736 с.
9. Див.: Жабінець Н. В. Формування ціннісної парадигми постіндустріального суспільства / Н. В. Жабінець // Вісник академії праці і соціальних відносин федерації профспілок України. — К., 2002. — Вип. 2(15). — С. 232-233.
10. Галкин А. А. Стабильность и изменения сквозь призму культуры мира / А. А. Галкин // Политические исследования. — 1998. — №5. — С. 112-119.
11. Див.: Гонцяж Я. Адміністративна реформа: нездійснені мрії та втрачені можливості. Як знайти конструктивний шлях для реалізації основних компонентів адміністративної реформи? / Я. Гонцяж, Н. Гнидюк. — К. : Міленіум, 2002. — 136 с.
12. Горбатенко В. П. Громадянська освіта як чинник гуманізації суспільства / В. П. Горбатенко // Доба : науково-методичний часопис з історичної та громадянської освіти. — 2002. — №3. — С. 2-5.
13. Див.: Загородній Ю. І. Політична соціалізація студентської молоді в Україні: досвід, тенденції, проблеми / Загородній Ю. І., Курило В. С., Савченко С. В. — К. : Генеза, 2004. — 144 с.
14. Здравомыслов А. Г. Потребности. Интересы. Ценности / А. Г. Здравомыслов. — М. : Политиздат, 1986. — 240 с.
15. Ковлер А. И. Кризис демократии? Демократия на рубеже XXI века / А. И. Ковлер. — М., 1997. — 104 с.
16. Див.: Морозова Л. П. Аспекти формування ціннісного світу сучасної молоді / Л. П. Морозова // Наукові записки НаУКМА. — 2003. — Т. 22. — Ч. 1. Гуманітарні науки. — С. 84-89.
17. Корнієнко В. О. Політичний ідеал: проблеми еволюції та втілення в умовах сучасного суспільного розвитку : автореферат дис. ... докт. політ. наук: 23.00.03 / В. О. Корнієнко ; Ін-т держави і права ім. В.М. Корецького НАН України. — К., 2002. — 36 с.
18. Соціально-політична трансформація України: реальність, міфологеми, проблеми вибору / М. І. Михальченко, В. С. Журавський, В. В. Танчер. — К. : Логос, 1997. — 180 с.
19. Фромм Э. Предисловие к антологии «Природа человека» / Э. Фромм // Глобальные проблемы и общечеловеческие ценности : пер с англ. и франц. / сост. Л. И. Василенко и В. Е. Ермолаева. — М. : Прогресс, 1990. — 495 с.
20. Человек и общество : краткий энциклопедический словарь-справочник (политология) / отв. ред. Ю.С. Борцов, научн. ред. И. Д. Коротец. — Ростов-на-Дону : Феникс, 1997. — 608 с.
21. Вонсович Г. Б. Риси ментальності українства як складова політичної свідомості / Г.Б. Вонсович // Проблеми сучасної психології : зб. наук. праць Кам'янець-Подільського національного університету імені Івана Огієнка, Інституту психології ім. Г. С. Костюка НАПН

- України / за ред. С. Д. Максименка, Л. А. Онуфрієвої. — Кам'янець-Подільський : Аксіома. — Вип. 2. — 408 с.
22. Попов М. В. Аксиология і медицина (Проблема цінностей і медицини) / М. В. Попов. — К. : ПАРАПАН, 2003. — 284 с.
 23. Воронов І. О. Людина і політика: у пошуках гуманістичної альтернативи / І. О. Воронов. — К. : Генеза, 2003. — 320 с.
 24. Соціалізм в перспективі постіндустріалізму / под ред. Е. А. Самарской. — М. : Эдиториал УРСС, 1999. — 256 с.
 25. Головаха Е. И. Трансформирующееся общество. Опыт социологического мониторинга в Украине / Е. И. Головаха. — К., 1996. — 237 с.
 26. Иноземцев В. Л. Собственность в постиндустриальном обществе и исторической ретроспективе / В. Л. Иноземцев // Вопросы философии. — 2000. — №12. — С. 3-13.
 27. Иноземцев В. Л. Технологический прогресс и социальная поляризация в XXI столетии / В. Л. Иноземцев // Политические исследования. — 2000. — № 1. — С. 28-39.
 28. Антонович И. И. После современности: очерк цивилизации модернизма и постмодернизма / И. И. Антонович. — Минск : Беларус. навука, 1997. — 446 с.
 29. Горбатенко В. П. Стратегія модернізації суспільства: Україна і світ на зламі тисячоліть : монографія / В. П. Горбатенко. — К. : Видавничий центр «Академія», 1999. — 240 с.

The article reviews the theoretical and methodological approaches and areas of policy values.

Key words: political activity, political theory, political values, political axiology.

Отримано 14.05.11

УДК 321.64

С. Г. Вонсович

ПРИЧИНИ ТА МЕХАНІЗМИ ПОЛІТИЧНИХ ТРАНЗИТІВ

У статті робиться аналіз причин та наслідків політичних транзитів. Вказується на перехідних стан політичних систем. Аналізуються трансформаційні процеси що відбуваються в суспільстві.

Ключові слова: транзит політичний, система політична, трансформація, демократизація.

Важливим розділом теорії сучасних політичних систем є дослідження їх транзитивного стану. Транзитивні етапи періодично повторюються в історії кожної країни. Причому варіантів політичного транзиту може бути більше, ніж загально соціального. Це потребує розкриття їх ознак, закономірностей, причин та механізмів їх виникнення.